

معیار و شاخصهای «نقش آفرینان در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی» در دانشگاهها از منظر آیت الله خامنه‌ای

محمدحسین وفائیان¹
سید جلال موسوی خطیر²
حمیدرضا اسمعیلی گیوی³

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، شناسایی و استخراج معیارها و شاخصهای نقش آفرینان و گفتمان سازان فرهنگ انقلاب اسلامی در دامنه دانشگاه بر اساس نظرات و دیدگاههای رهبر انقلاب اسلامی بود. **روش:** روش تحقیق با توجه به وسعت بیانات رهبری، تحلیل مضمون بود. بر اساس این روش، 112 سخنرانی از بیانات رهبر انقلاب اسلامی در محور دانشگاه و دانشگاهیان مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. **یافته‌ها:** استخراج 112 مضمون پایه به عنوان شاخص و معیار، در قالب دو مضمون سازمان دهنده «شاخصهای فعالیتهای فرهنگی گفتمان ساز» و «اعلان و گفتمان سازان فرهنگی»، که هر یک با توجه به مخاطبانی همچون: اساتید، روحانیان نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه و دانشجویان، دسته بندی و الگویی کلان در پاسخ به این مسئله ترسیم و ارائه شد. **نتیجه گیری:** نتایج نشان داد که بیشتر شاخصهای ارائه شده در بخش فعالیتهای، ناظر به فعالیتهای دانشجویان و تشکلهای دانشجویی است. بنابر این، به نظر می رسد که از نگاه مقام معظم رهبری، فعالیتهای خودجوش و از پایین به بالا در دانشگاه، نقش بیشتری در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی در دانشگاه دارد.

واژگان کلیدی: آیت الله خامنه‌ای، گفتمان سازی، فرهنگ انقلاب اسلامی، دانشگاه، تحلیل مضمون.

♦ دریافت مقاله: 98/02/30؛ تصویب نهایی: 98/06/07

1. دکتری فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه تهران، سرپرست گروه پژوهش و برنامه ریزی درسی علوم انسانی و مطالعات اجتماعی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.
2. دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه تهران، رئیس گروه پژوهشهای فرهنگی - علمی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) / نشانی: تهران؛ خیابان طالقانی، پلاک 436 / نامبر: 02166976503 / Email: musavi14@yahoo.com
3. دکتری سیاستگذاری علم و فناوری دانشگاه تربیت مدرس، مدیرکل پژوهشهای علمی فرهنگی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

الف) مقدمه

ایجاد دانشگاه اسلامی در پرتو تشکیل حکومت اسلامی، از آرمانهای اساسی و مصرح انقلاب اسلامی است (آیت الله خامنه‌ای، 1394/4/20) که رهبر انقلاب نیز از سه دهه پیش تا کنون بر اهمیت و بر اصول و شاخصهای آن تأکید و تصریح کرده‌اند.¹ یکی از ارکان دانشگاه اسلامی که در سند دانشگاه اسلامی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و در بندهای یک، چهار، یازده، دوازده و سیزده از اصول و مبانی و بندهای دو، پنج، نه و ده از اهداف کلان به آن اشاره یا تصریح شده است،² مسئله فرهنگ و ترویج آن بوده که فصل پنج از سند دانشگاه اسلامی نیز به بیان راهبردها و اقدامات لازم برای نیل به این هدف، طراحی و نگاشته شده است. علاوه بر سند دانشگاه اسلامی که به شکل خاص بر فرهنگ مطلوب انقلاب اسلامی در دانشگاهها تأکید دارد، در نقشه مهندسی فرهنگی کشور و سیاستهای کلی علم و فناوری³ نیز ارزشها، اولویتها، چشم اندازها و راهبردهایی برای این مسئله به شکل عام پیشنهاد شده که بر دانشگاهها نیز منطبق است.

از سوی دیگر، رهبر انقلاب اسلامی از حدود یک دهه پیش و با تأکید بر لزوم گفتمان سازی معارف و فرهنگ انقلاب اسلامی در ادبیات سیاسی و اجتماعی انقلاب، به روشنگری و تبیین شاخصهای اجرایی این معنا پرداخته، بر جایگاه و کارکرد گفتمان سازی چنین تأکید کرده‌اند: «ما اگر می‌خواهیم یک خواسته‌ای تحقق پیدا کند، قدم اول این است که این خواسته را به صورت یک گفتمان پذیرفته شده دریاوریم». گفتمان سازی از آن جهت که با باورها و اعتقادات عمومی مردم مرتبط بوده و باورها نیز پایه اصلی در رفتار و عملکردهای فردی و اجتماعی مردم در سطح جامعه است، مهم ترین عامل در ترویج و تثبیت فرهنگ و معارف انقلاب اسلامی در سطح عمومی و به خصوص میان نخبگان جامعه است. بر این اساس، با ایجاد و ترویج گفتمان مطلوب در جامعه، سیاستگذاریها، تصمیم گیریها و برنامه ریزیهای مطلوب برای اعتلای حکومت، در سطح مدیران و با خواست و مطالبه جدی مردم، تحقق پیدا کرده و تخطی از آن، همچون حرکت بر خلاف جریان عمومی جامعه خواهد شد که هزینه بسیار زیادی به همراه دارد: «این تصور درست نیست که فکر کنیم چه فایده‌ای دارد ما به عنوان دانشجو این فعالیت [خاص] را بکنیم یا این تلاش را انجام بدهیم؟ چه تأثیری در واقعیتهای کشور می‌گذارد؟ نه، تأثیر دارد؛ تأثیر زیادی هم دارد. سازوکار تأثیرگذاری اش هم همین است که این تبدیل می‌شود به گفتمان، اول در محیط دانشجویی، بعد به تدریج در محیط کشور و این تبدیل می‌شود به یک عنصر تصمیم ساز» (آیت الله خامنه‌ای، 1394/4/13)

این پژوهش با تأکید بر اهمیت گفتمان سازی برای تحقق آرمانهای انقلاب اسلامی در دانشگاه، در صدد است تا در بستر حرکت به سوی گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی و با تحلیل جامع بیانات رهبر انقلاب اسلامی پیرامون دانشگاه و دانشجویان، شاخصها و معیارهای ارائه شده از سوی ایشان را برای نقش آفرینان در این مسیر، شناسایی و

1. برای نمونه ر.ک. به: بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار با مسئولان وزارت فرهنگ و آموزش عالی، 1369/3/25.

2. مصوب در تاریخ 1392/4/25؛ این سند، تکمیل و بازنگری سند مصوب سال 1377 شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص اسلامی شدن دانشگاههاست.

3. ر.ک. به: بندهای 1-4؛ 1-3؛ 2-3؛ 3-3 از این سند.

محمدحسین وفائیان و همکاران ♦ 73

معرفی کند. مقصود از نقش آفرینان، مخاطبانی‌اند که هر یک، وظیفه و الزاماتی را در این مسیر و در نسبت با دانشگاه بر عهده داشته و باید با رعایت شاخصها و معیارهای ارائه شده، به نقش آفرینی خود همت گمارند.

ب) پیشینه پژوهش

در گستره فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاهها و در بستر تحلیل دیدگاههای رهبر انقلاب، پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی و مقالات متعددی نگاشته شده است؛ در برخی به آسیبها و موانع پیش رو در فعالیت‌های فرهنگی توجه شده و در برخی نیز مؤلفه‌های دانشگاه اسلامی و مطلوب انقلاب اسلامی کاوش شده است. حتی در برخی از پژوهشها به الگوهای فعالیت‌های مناسب برای فرهنگ‌سازی انقلاب اسلامی در دانشگاه نظر انداخته شده و اهداف و مدل‌های مطلوب در این زمینه معرفی شده است. با این وجود و در تمام آنها، دو نکته اساسی مد نظر پژوهش جاری، مورد کنکاش علمی و تحلیل قرار نگرفته است. مقصود از دو نکته، جریان‌سازی فرهنگ مطلوب انقلاب اسلامی در دانشگاه از طریق گفتمان‌سازی و همچنین، بررسی شاخصهای نقش آفرینان در این حوزه است؛ بدین معنا که گفتمان‌سازها، اعم از دانشجویان یا اساتید یا دیگر عوامل مؤثر، چه شاخصها و معیارهایی را برای هویت‌بخشی به خود در این مسیر و همچنین چه معیارهایی را برای ارزیابی صحت یا نادرستی فعالیت‌های خود باید مد نظر داشته باشند؛ معیارهایی که برخاسته از دیدگاههای رهبر انقلاب بوده و باید به مثابه الگویی برای ارزیابی فعالیتها، برجسته شده و به آنها توجه شود. برخی از پژوهشهای انجام شده، در جدول 1 ذکر شده است.

جدول 1: پژوهشهای پیشین و مرتبط به مسئله پژوهش

1	عنوان	مشکلات و کاستی‌های اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاه (فان‌دعلی و همکاران، 1393/الف)
	سؤال اصلی	دریافت عوامل کاهش آثار و کارکرد فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاههای کشور
	یافته‌ها	عوامل مؤثر در کاهش تأثیر فعالیت‌های فرهنگی در سه دسته ضعف در هدف، ضعف در شناخت فرهنگ و ضعف در سازماندهی و برنامه‌ریزی شناسایی شده‌اند.
2	عنوان	هدف‌گذاری فرهنگی و مدل مطلوب فعالیت فرهنگی در دانشگاه (فان‌دعلی و همکاران، 1393/ب)
	سؤال اصلی	تحقیق حاضر به دنبال ارائه مدلی مناسب برای فعالیت فرهنگی در دانشگاه است.
	یافته‌ها	در این مقاله تلاش شده است با مدل فعالیت‌های فرهنگی، الگو و مدلی مطلوب از فعالیت فرهنگی ترسیم شود. اما باید ابتدا عوامل مؤثر بر شرایط را شناسایی کرد که طبق یافته‌های این پژوهش، این عوامل که برخی تحت کنترل و برخی خارج از کنترل‌اند، در سه دسته محورهای عملیات فرهنگی، اهداف عملیات و اصول حاکم بر عملیات فرهنگی دسته‌بندی و در این مقاله ارائه شده است.
3	عنوان	ارتقای فرهنگ علم‌ورزی در دانشگاه اسلامی - راهکارها؛ آفتها و موانع (غروی نائینی و همکاران، 1391)
	سؤال اصلی	تبیین بایسته‌ها و چالشهای سخت‌افزاری و نظری پیش رو، برای تحقق ارتقای فرهنگ علم‌ورزی و دانش‌محوری
	یافته‌ها	ارتقای فرهنگ علم‌ورزی در گرو تحولات فرهنگی، معرفی، مدیریتی، آموزشی و پژوهشی است. از این رو باید با برنامه‌ریزی دقیق و مرتبط بین حوزه‌های مربوطه، به ارتقای فرهنگ علم‌ورزی اهتمام شود. در این مقاله، الگویی عملیاتی ارائه نشده است.
4	عنوان	کشف فرهنگ دانشگاه: واکاوی نظری و گونه‌شناختی مطالعات فرهنگ دانشگاه (ذوالفقارزاده و همکاران، 1390)
	سؤال اصلی	کاوش در معنای فرهنگ دانشگاه با بررسی و تحلیل دیدگاههای دانشمندان غربی در فرهنگ.
	یافته‌ها	تقسیم فرهنگ دانشگاهی در هفت موضوع مختلف و همچنین برشماری و برجسته‌سازی مبانی نظری فرهنگ دانشگاهی برای کشف هرچه بیشتر ابعاد مختلف نظری و مادی فرهنگ دانشگاه و استفاده از آن در تحلیل فرهنگ دانشگاهی مطلوب در کشور، و هاوراد این پژوهش بوده و سخنی از راهکارهای گفتمان‌سازی به میان نیامده است.

ج) چارچوب نظری مفاهیم

سخن از گفتمان‌سازی و شاخصهای فاعلان و نقش آفرینان در این عرصه، نیازمند روشنگری پیشینی از مفهوم گفتمان و مقایسه آن با معنای مقصود از این مفهوم در نظام فکری آیت‌الله خامنه‌ای است. آیا آنچه از این مفهوم در گستره‌هایی همچون جامعه‌شناسی و مباحث روشی قصد می‌شود، منطبق بر معنایی است که نزد رهبر انقلاب اسلامی نیز ملحوظ است؟ از سوی دیگر، نقش آفرینان و گفتمان‌سازان در فرایند گفتمان‌سازی، چه جایگاهی در این مسیر داشته و دقیقاً چه هویتی دارند؟ این دو مفهوم، پیش از ورود به تحلیل دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای، نیازمند بازنگری عمیق و کاوشی دقیق است تا در بستر آن، خروجی‌های به دست آمده، قابل فهم باشد و برداشت نادرستی از آنها حاصل نشود.

1. چستی گفتمان و گفتمان‌سازی

گفتمان به چه معناست و گفتمان‌سازی مبتنی بر مفهوم گفتمان، چگونه شکل گرفته و محقق می‌شود؟ این سؤالی است که پاسخ روشن و واحدی را به دنبال نخواهد داشت. گفتمان و طرز تلقی‌ها و تعاریف آن، با تعدد، تکرار و ابهام در نظر و عمل همراه است؛ از این رو، پدیده‌ای چند وجهی و مناقشه برانگیز است. گفتمان را باید ساختار در معرض انهدام و هویتی در انحنا معانی جدید دانست که در عین حال که در زمان حاضر کامل است، اما در هر حال ممکن است از طریق گفتگوی مداوم عناصر تغییر یابد (نجف‌زاده، 1382: 33). در واقع؛ گفتمان، برداشت و درک ما را از واقعیت شکل می‌دهند. از این رو، فهم انسان و معانی‌ای که درمی‌یابد، همواره گفتمانی و نسبی‌اند (هاوارس، 2000: 102). گفتمان از نگاه مک‌دائل، پدیده، مقوله یا جریانی اجتماعی است؛ یا به تعبیری، جریان و بستری با زمینه اجتماعی است. اظهارات و مطالب، گزاره‌ها و قضایای مطرح شده، کلمات و عبارات استفاده شده و معانی آنها، جمله‌بندی بستگی به این نکته دارند که کی، کجا، چگونه، توسط چه کسی، له یا علیه چه کس یا چیزی، بیان شده باشند (مک‌دائل، 1380: 56). در واقع؛ گفتمان مجموعه‌ای از گزاره‌ها، مفاهیم و مقولاتی است که در ارتباط منطقی با یکدیگر قرار گرفته‌اند و منظومه فکری مشخصی را شکل می‌دهند که به قول و فعل پیروانش معنا می‌دهد (تاجیک، 1383: 11-28). گفتمانها، مجسم کننده معنا و ارتباط اجتماعی و شکل دهنده ذهنیت و تعاملات سیاسی یا همان قدرت است. (بشیر و همکاران، 1388: 98)

2. ارزیابی نظریه گفتمان و مقایسه آن با دیدگاه رهبری

اگر بنا بر نظریه گفتمان، حقیقت مشروط به اعمال گفتمانی خاص است، پس نتیجه آن خواهد شد که اعمال گفتمانی متفاوت، قیاس ناپذیرند و آنها را نمی‌توان از نظر صدق و کذبشان با هم مقایسه کرد. چیزی به نام «حقیقت مطلق» یا «عینی» نمی‌تواند وجود داشته باشد و اگر در دوره‌های مختلف تاریخ، اعمال گفتمانی مختلفی یافت می‌شوند، پس نمی‌توانیم تاریخ را پیشرفتی به سوی حقیقت عینی بدانیم. مهم‌ترین اشتراکات تمام نظریه‌های

75 محمدحسین وفائیان و همکاران

گفتمانی، نسبت گرای معرفتی و ضد‌مبناگرایی¹، مخالفت با عنینت‌گرایی و ذات‌گرایی²، نفی روایت‌های کلان و تبیین‌های کلی در تاریخ و ... است (هوارث، 1377: 160-159)؛ بدان معنا که واقعیت و معنایی ماورای ساختارهای ذهنی و اجتماعی وجود نداشته و تمام حقایق ساخته‌تعاملات اجتماعی و بدون نگاه به واقعیتی خارجی است (مان: 174). چنین مؤلفه‌هایی نه تنها قابل انطباق بر منظومه فکری رهبران انقلاب اسلامی نیستند، بلکه اموری‌اند که برخی به صراحت بر عدم قبول آن در مجموع جریان تفکر سیاسی اسلامی تأکید کرده‌اند. تفکر اسلامی، مبناگرا، جوهرگرا و در نتیجه دارای روایت کلان است. همچنین تأکید می‌شود تفکر اسلامی، نه صرفاً بر اساس تفکر قدرت و نفی غیر، بلکه بر اساس آنچه راه درست و پیام الهی دانسته می‌شود، تفکر کرده و دست به قیام و مبارزه می‌زنند. (لک، 1388: 568)

همچنین ساختارگرایی به معنای جدایی متن از انتظارات، پسندها، پیش‌داوری‌ها، امیدها، مقاصد و نیت نویسنده و خواننده است (ریکور، 1373: 25). در ساختارگرایی، کم‌کم سوژه و فاعل شناسا که انسان است، نابود شده و تنها امر با ارزش، ساختار است؛ امری غیر حقیقی و غیر واقعی (اردستانی، 1394: 13). چنین انتقاداتی سبب شده است با نگاهی محتاطانه به مفهوم «گفتمان» در میان عبارات و متون آیت‌الله خامنه‌ای نگاه کنیم و تفسیری متفاوت یا حداقل غیر برخاسته از مبانی ساختارگرایانه از مفهوم گفتمان در نظام فکری آیت‌الله خامنه‌ای داشته باشیم. البته برخی این امر را ناممکن دانسته، تصریح می‌کنند که تفکیک مبانی فلسفی و معرفتی نظریه گفتمان از حقیقت آن، امری غیر ممکن است. (بورگسن و فیلیس، 1396: 21)

نکته قابل تأمل و بسیار مهم در تحلیل نظریات گفتمان نزد جامعه‌شناسان معاصر، عدم توجه و اعتنای کافی به مسئله «گفتمان‌سازی» مقولات مختلف در جامعه است. بیشتر همت ایشان ناظر به تحلیل گفتمان و بن‌مایه‌های معرفتی یا جامعه‌شناختی آن است، بدون آنکه راهکارهایی عملی برای ایجاد یا تغییر گفتمانی خاص در جامعه را ارائه دهند؛ امری که به نظر می‌رسد بیشتر بر عهده کانونهای عملیات روانی و رسانه‌ها و کانونهای قدرت در نظامهای رسمی آموزش کشور و تعاملات سیاست داخلی هر کشور است و کمتر در محافل آکادمیک به آن تصریح می‌شود. این موضوع دقیقاً در مقابل مجموعه بیانات رهبر انقلاب اسلامی قرار دارد؛ چنانکه ایشان بیش از پرداختن به نفس نظریه گفتمان و مؤلفه‌های ساختاری آن، به شیوه‌های ایجاد یا گسترش گفتمانهای مختلف نظام جمهوری اسلامی پرداخته‌اند.

مفهوم گفتمان برای اولین بار در انتهای دهه 70 و اوایل دهه 80 در عبارات رهبر انقلاب به کار برده شده است (خامنه‌ای، 1379/4/19، 1379/12/9، 1380/8/12). پس از آن و در سیری صعودی، استفاده از این مفهوم گسترش یافت و دارای بار معنایی عمیق‌تری شد؛ تا جایی که مفاهیمی همچون: «گفتمان انقلاب اسلامی»، «گفتمان اسلامی» و ... از مفاهیم پرکاربرد در منظومه گفتاری رهبر انقلاب اسلامی است. ایشان در چند عبارت مختلف، گفتمان را چنین تعریف می‌کنند: «گفتمان؛ یعنی یک مفهوم و یک معرفت همه‌گیر بشود در برهه‌ای از زمان در یک جامعه. آن‌وقت

1. Anti-Foundationalism
2. Anti-Essentialism

76 ♦ معیار و شاخصهای «نقش آفرینان در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی» ...

این می‌شود گفتمان جامعه» (مهر، 1388/9/22). «گفتمان یعنی باور عمومی؛ یعنی آن چیزی که به صورت یک سخن مورد قبول عموم تلقی بشود، مردم به آن توجه داشته باشند» (مهر، 1392/12/15). «گفتمان یک جامعه مثل هواس، همه تنفسش می‌کنند؛ چه بدانند، چه ندانند؛ چه بخواهند، چه نخواهند» (مهر، 1390/10/14).

بر اساس تعاریف مذکور، اگر چه در انطباق مبانی نظریه گفتمان با مفهوم گفتمان در نظام فکری رهبر انقلاب اسلامی تردید جدی وجود دارد، اما برخی مؤلفه‌های اساسی مانند «جنس معرفتی و اعتقادی گفتمان»، «عمومی بودن گفتمان» و «عینیت گفتمان در سطح جامعه و الگوساز بودن آن» را می‌توان از آنها استنباط کرد؛ اموری که نتایج همسو با نتایج بیان شده از سوی قائلان به نظریه گفتمان دارد.

3. گفتمان‌سازان و معیارها

چنانکه بیان شد، گفتمان مقوله‌ای اجتماعی است که در بستر جامعه و با تکیه بر تعاملات اجتماعی میان مردم، ساخته و در جریان قرار می‌گیرد. بنابر این، هیچ پژوهشی با محوریت مقوله گفتمان به سرانجام نمی‌رسد، مگر آنکه فاعلان و گفتمان‌سازان در گستره مورد نظر برای گفتمان‌سازی، مد نظر قرار گرفته و وظایف و نقش هر یک لحاظ شوند. بر این اساس، گفتمان‌سازان یا نقش آفرینان در گفتمان‌سازی، افرادی انسانی‌اند که با تعاملات اجتماعی و زبانی و ساختاری خود در محیط مفروض، به ایجاد یا تغییر یا محو یک گفتمان یا مؤلفه‌های محتوایی آن اقدام می‌کنند. بنابر این، در مسیر گفتمان‌سازی فرهنگ انقلاب اسلامی در دانشگاه نیز هر یک از افراد در جامعه بزرگ دانشگاه، نقشی اساسی در مسیر تحقق گفتمان داشته، هر گونه تعامل و واکنش آنان به معانی‌ای که با آنها مواجه می‌شوند - چه واکنش سلبی و چه ایجابی - تأثیر خاص در شکل‌گیری یا تغییر گفتمان مطلوب انقلاب در دانشگاه خواهد داشت.

اگر فاعلان و نقش آفرینان گفتمان‌سازی در مسیری آگاهانه و معطوف به هدف و آرمانی معین در حرکت باشند، پس باید دارای شاخص و معیارهایی واقعی بوده، به داشتن و واجدیت نسبت به آنها برای به دست آوردن بهترین نتیجه ملتزم باشند. اموری که این پژوهش در صدد کشف آنها از متن بیانات رهبر انقلاب اسلامی است. معیارها و شاخصها، به نوعی نشان واقعیت‌اند و شناخت دقیق و علمی آن را میسر می‌سازند. به عبارت دیگر؛ شاخص و معیار، سنجش دقیق و اندازه‌گیری را امکان‌پذیر ساخته و واقعیات را شناختنی و قابل درک می‌کنند (ساروخانی، 1389: 92). از این رو، توجه به مفاهیم کلی و توصیه‌های کلان، بدون ارائه شاخص و معیار برای هر یک از آنها، مخاطب را تنها در عرصه مفاهیم انتزاعی رها کرده و به او برای تحقق عینی آرمانها و اهداف، کمک نخواهد کرد.

د) روش پژوهش

تحلیل مضمون¹ روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (بویاتزیس، 1998). از منظر برخی اندیشمندان، این روش اولین روش تحلیل کیفی است که پژوهشگران در مسیر پژوهشهای کیفی خود باید فرا گیرند و از آن استفاده کنند؛ زیرا فنون اولیه اغلب روشهای تحلیل کیفی، در روش تحلیل مضمون آموخته می‌شود (براون و کلارک، 2006: 78). از منظر براون و کلارک، می‌توان تحلیل مضمون را به عنوان روشی مستقل در نظر گرفت که عمده ویژگی و برجستگی آن، منعطف بودن آن است. (عابدی جعفری و همکاران، 152:1390)

جامعه پژوهش این تحقیق، بیانات منتشره رهبر انقلاب در سایت رسمی ایشان (Khamenei.ir) از سال 1357 تاکنون است. نمونه‌ها تمام سخنرانی‌هایی است که مخاطبان مستقیم یا غیرمستقیم آنها، جامعه بزرگ دانشگاه بود تا هیچ متن احتمالی‌ای از بررسی کیفی خارج نماند. در این روش، نمونه‌گیری در مراحل کدگذاری، تعیین مضامین و فرامضامین‌ها تا جایی ادامه یافت که دیگر مفهومی به مفاهیم قبلی اضافه نشده و داده‌ها به اشباع نظری رسیده است. با این حال، به سبب اهمیت و حساسیت موضوع، سخنرانی‌های دیگر مقام معظم رهبری که به نحوی مرتبط با نمونه این پژوهش خواهد بود نیز بررسی شده است.

از بین حدود 112 سخنرانی مطالعه‌شده و حدود 750 کدگذاری اولیه، در مجموع 112 مضمون پایه استخراج شد. از آنجا که مسئله اصلی این پژوهش، استخراج شاخصها و معیارهای گفتمان‌سازان و نقش آفرینان فرهنگ در دانشگاه است، بر اساس داده‌های به دست آمده، دو دسته «فعالان فرهنگی» و «فعالیت‌های فرهنگی» در دانشگاه، به مثابه دو مضمون سازمان‌دهنده اصلی و ذیل هر یک، در مجموع 16 مضمون پایه، شناسایی و استخراج شد. سپس به منظور تکمیل نتایج و اعتباریابی مضامین استخراج‌شده، از روش گروه کانونی استفاده شده است. در این مرحله، تحلیلها و یافته‌های به دست آمده از تحلیل مضمون با تشکیل گروه کانونی متشکل از خبرگان کلیدی حوزه فرهنگ آموزش عالی در دو جلسه 120 دقیقه‌ای مورد مذاقه بیشتر و ویرایش قرار گرفته و تحلیل‌های انجام‌شده و مؤلفه‌های ارائه‌شده تعدیل و تنقیح شد.

1. Thematic Analysis
2. Braun & Clarke

78 ♦ معیار و شاخصهای «نقش آفرینان در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی» ...

جدول 2: نمایه کلی و گزارش کمی مضامین به دست آمده در روش تحلیل مضمون در پژوهش جاری

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده اصلی	مضمونهای سازمان دهنده فرعی	تعداد مضامین
شاخصها و معیارها در گفتمان سازی	فاعلان و نقش آفرینان فرهنگی	شاخصهای دانشجوی مطلوب انقلاب	24
		شاخصهای فعالان فرهنگی مطلوب انقلاب اسلامی	10
		شاخص استاد مطلوب انقلاب اسلامی	12
		شاخصهای روحانیون نهاد نمایندگی	5
		شاخصهای نخبگان انقلابی	2
		شاخصهای عمل به تقوا	3
		شاخصهای فعالیت فرهنگی مطلوب	22
		شاخص تبلیغ انقلابی و اسلامی	11
		شاخص تشخیص افراد نفوذی و بیگانه	1
		شاخصهای هنر دینی	4
	فعالتهای فرهنگی	شاخصهای نشریه دانشجویی	7
		شاخصهای بسیج دانشجویی	12
		شاخصهای آزاداندیشی صحیح در دانشگاه	13
		شاخصهای اعضای مرکزی تشکلهای	4
		شاخصهای جلسات فکری تشکلهای	4
		شاخصهای انتقاد صحیح	8
		مجموع تعداد مضامین	112

ه) یافته های پژوهش

پس از مطالعه کامل تمام سخنرانی های آیت الله خامنه ای در گستره دانشگاه و فرهنگ مطلوب انقلاب اسلامی در آن، حدود 125 کد اولیه از سخنان ایشان استخراج شد. در برخی از کدها به بیش از یک شاخص و مؤلفه اشاره شده و در برخی کدها نیز شاخصهای مشترک و یکسانی تکرار شده است. با بررسی چندباره کدهای استخراج شده و مضامین مندرج ذیل هر یک، حدود 55 کد مجزا، غیر تکراری و قابل ملاحظه برای استخراج شاخصها و تعیین تم های پایه، انتخاب شد. از حدود 55 کد اولیه نیز حدود 112 مضمون پایه استخراج و شناسایی شد. مضامین پایه بر اساس گونه مخاطبان و نقش آفرینان گفتمان سازی، ذیل مضمون پایه، از یکدیگر جدا و در هر مضمون، مخاطبان آنان مشخص شده است. کدگذاری به صورت دستی و بر اساس تاریخ هر سخنرانی و انضمام ردیف سری هر یک از مضامین به دست آمده از عبارت منتخب به تاریخ، صورت پذیرفته است.

با توجه به حجم انبوه کدهای منتخب و مضامین به دست آمده ذیل هر یک از آنها، در این بخش تنها 20 نمونه از کدگذاری های اولیه و همچنین مضامین به دست آمده و سازمان دهنده ذیل آنها، ارائه می شود.

جدول 3: بخشی از مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر به دست آمده در پژوهش

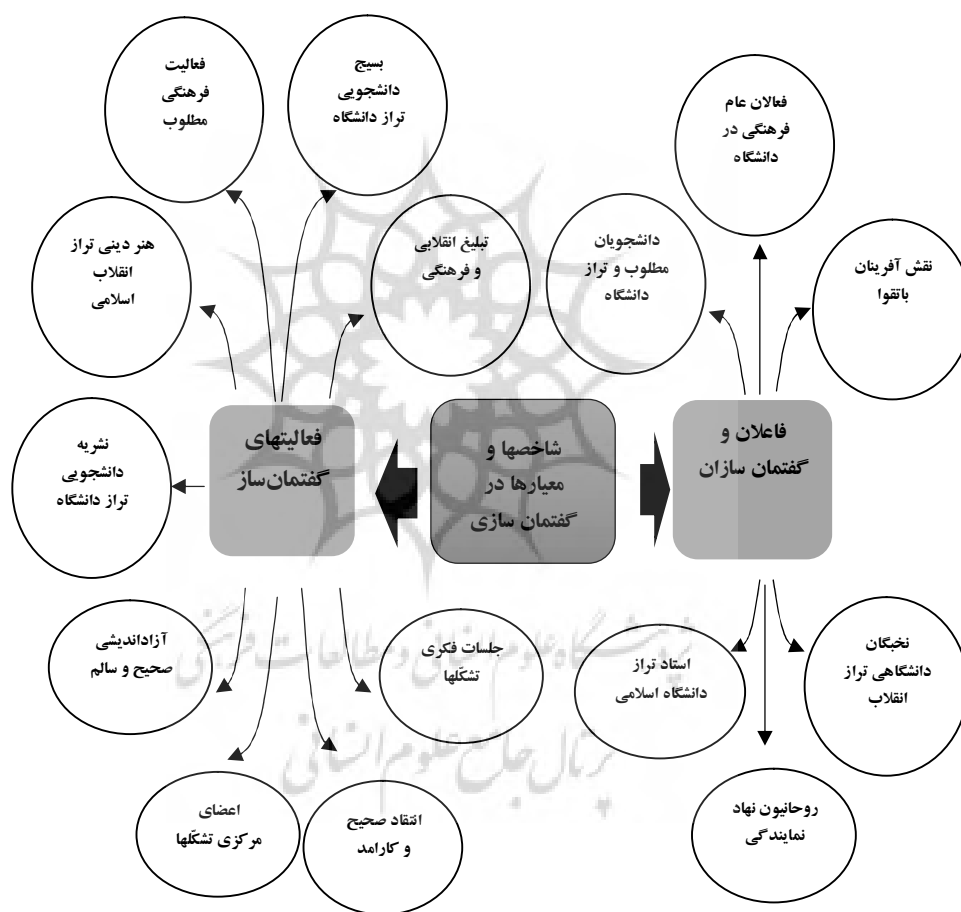
ردیف	مضمون سازمان‌دهنده	مضامین پایه		کد
		مخاطب	مضمون	
1	شاخص فعالیت فرهنگی	دانشجویان	همبستگی و روابط خوب	7702224- همبستگی و روابط خوب به شرط عدم عدول از دانسته‌های صحیح و یقینی، شرط فعالیت‌های دانشجویی است.
2	شاخص فعالیت تبلیغی	دانشجویان	عدم سلب اختیار از مخاطب آگاه‌سازی ایجاد مقدمات تصمیم صحیح	7710248- فعالیت فرهنگی و تبلیغاتی، نباید قدرت اختیار را از مخاطب سلب کند، همانند پروپاگاندا، بلکه باید به سوی آگاه‌سازی وی و ایجاد مقدمات تصمیم‌گیری صحیح در وی منجر شود.
3	درک و تفسیر صحیح از مفاهیم	دانشجویان	انتقاد و عیب‌جویی	7710245- انتقاد به معنای عیب‌جویی نیست، نقد به معنای عیارسنجی است که نیازمند چند چیز است: اطلاعات و آگاهی کافی هنرمندی در بیان دیدن نقاط خوب و بد در کنار هم جمع‌بندی صحیح و عالمانه
4	شاخص اصلی فعالیت فرهنگی	دانشجویان	فکر و هوشمندی	7809019- اساس کار فرهنگی و نظری در دانشگاه، فکر و هوشمندی است.
5	شاخصهای بسیج دانشجویی	تشکلها	فکر، تحلیل و روشنی اندیشه‌پردازی و کار نظری توجه به مسائل دینی، کشور و جهان زبان گویا و ابتکار در عمل	8602312- ضرورت‌های بسیج دانشجویی: فکر، تحلیل و روشنی اندیشه‌پردازی و کار تئوریک توجه به مسائل دینی، کشور و جهان زبان گویا و ابتکار در عمل
6	شاخصهای انتقاد صحیح	دانشجویان	پرهیز از تخریب	78090112- انتقاد نباید به هیچ وجه، به تخریب بیانجامد
7	شاخصهای انتقاد صحیح	مسئولان	دوری از یاس افکنی در راستای تقویت دیگری در راستای پیشبرد اهداف	78090113- هر مسئولیت و فعالیت اجرایی، دارای سطحی از دشواری است، انتقادها به مسئولین باید در راستای تقویت آنها و پیشبرد اهداف انقلاب باشد، به دور از یاس افکنی و تضعیف
8	شاخصهای فعالیت دانشجویی	تشکلها	سبب ساز هویت دینی و اصلی در دانشجویی	7907091- تشکلهای دانشجویی و فعالیت‌های آنها، باید سبب ساز هویت دینی و اصیل در دانشجویان باشد.
9	شاخصهای فرد بیگانه و نفوذی	عام	تحقق بخش خواسته‌های آمریکا در ایران	7909175- هر کسی که در صدد تحقق خواسته‌های آمریکا در ایران باشد، چه بداند و چه نداند، فردی بیگانه و غیرخودی است.
10	شاخصهای فعالیت فرهنگی	تشکلها	جنگ انکاری فعالیت فرهنگی نیاز به پیشکار و کار سخت	79120911- جنگ فرهنگی و مقابله با آن، کار سخت و کار زبدهگان است.
11	شاخصهای نخبگان انقلابی	دانشجویان	تحمل رنج رفاه کمتر در کشور ترک خدمت به بیگانه	79122211- در کشور ماندن و به آن خدمت کردن، هرچند متحمل رفاه کمتر هم باشد، به روی آوردن به خانه بیگانه و کار برای آن، شرف داشته و شادمان‌کننده تر است.
12	شاخصهای هنر دینی	عام	ترویج دهنده هویت انسانی اخلاقی مدار ارزش ساز اخلاق و انقلاب برخاسته از انگیزه دونی برنخاسته از دستور و حکم	8005018- آن چیزی که در هنر دینی بسیار مهم است، آن است که ضد ارزشهای اخلاقی و استحاله هویت انسانی در آن صورت نگیرد. هنر به عنوان یک وسیله فعالیت فرهنگی، با دستور و حکم و ... درست نمی‌شود، باید انگیزه وجود داشته باشد.
13	شاخص فعالیت فرهنگی	دانشجویان	عدم مزاحمت نسبت به علم و دانش	8109079- هر فعالیتی که با علم و آگاهی در دانشگاه مزاحمت ایجاد کند، کار صحیحی نیست.
14	شاخص در فعالیت فرهنگی	دانشجویان	فکر و تحلیل درست و منطقی انتقال افکار صحیح به دیگران	82022214- در فعالیت فرهنگی، باید درست فکر کرد، درست تحلیل کرد و تحلیل درست را به دیگران با روشی درست انتقال داد
15	شاخصهای استاد مطلوب	اساتید	دارای فهم و تحلیل سیاسی پرهیز از سیاست بازی وقت‌گذاری کافی برای دانشجو	8310176- استاد باید فهم و تحلیل سیاسی، در عین پرهیز از سیاست زدگی و سیاست بازی، داشته باشد... استاد باید وقت کافی برای دانشجو بگذارد.
16	شاخص فعالیت‌های دینی و فرهنگی	عام	ارتقاء دهنده و به روزکننده فکر دانشجو	8607095- هرگونه فعالیت دینی و فرهنگی، باید ذهن دانشجو را ارتقاء دهد.
17	شاخصهای فعالیت فرهنگی	دانشجویان	عدم ضرورت کامل برنامه‌های فرهنگی با جزئیات دیدگاه رهبری	9305016- عدم لزوم مطابقت کامل و الگو گرفته و برگردانی از نظرات ابراز شده رهبری... عدم ضرورت دنباله روی دیدگاه‌های دانشجویی نسبت به دیدگاه رهبری، پس از شناخت موقعیت و احساس تکلیف و تفکر کافی
18	شاخص فعالیت‌های تبلیغی	دانشجویان	توجه به تبلیغات چهره به چهره	9411149- تبلیغ و سخن رو در رو و چشم در چشم نباید به سبب امکانات تبلیغ جمعی، کنار گذاشته شود.
19	شاخصهای فعالیت‌های فرهنگی	عام	تناسب برنامه‌های فرهنگی با فهم و حوزه دانشی هر دسته از دانشجویان	95072810- فعالیت‌های فرهنگی باید متناسب با فهم مخاطبان باشد.

شاخصها و معیارهای ملحوظ شده در گفتمان سازی فرهنگی

80 ♦ معیار و شاخصهای «نقش آفرینان در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی» ...

20	8806085. اگر دانشجو افسر جنگ نرم است، استاد دانشگاه باید فرمانده جنگ نرم باشد که مسائل کلان را ببیند، دشمن را شناسایی کند، اهداف و قرارگاههای او را ببیند، طراحی کلان بکند، به قرارگاههای دشمن احیاناً سرک بکند و افسران خود را هدایت کند.	کلان نگری شناخت دشمن شناسایی اهداف و قرارگاههای او هدایت افسران خود	اساتید	شاخصهای فرمانده جنگ نرم
----	--	--	--------	-------------------------

با توجه به تمام مضامین به دست آمده و همچنین تفکیک بین نقش آفرینان گفتمان سازی در دانشگاهها که خود ذیل دو دسته کلی دانشجویان و اساتید جای گرفته و دانشجویان نیز به دو دسته کلی تشکلهای دانشجویی و غیر آن قابل تقسیم است، می توان الگوی کلانی را در ارتباط بین حوزه های مختلفی که رهبر انقلاب اسلامی برای آنها شاخصهایی را ارائه فرموده اند، ترسیم کرد. (شکل 1)

شکل 1: شبکه مضامین سازمان دهنده: طبقه بندی گفتمان سازان در مسیر گفتمان سازی

جدول 4: گزارش مضامین پایه به دست آمده در پژوهش

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده اصلی	مضمونهای سازمان دهنده فرعی	مضامین پایه
شاخصها و معیارها در مسیر گشتمان سازی	اعلان و نقش آفرینان گشتمان	شاخصهای دانشجوی مطلوب انقلاب	تهذیب نفس، تحصیل و علم آموزی، دارای روحیه ضدظلم و استکبار و سلطه خارجی، عاشق آرمانها و اهداف بزرگ، شناسایی تواناییها، ضعفها، راهکارها و اهداف دشمن، معرفی برنامه‌های دشمن، دیدن مسائل یا چشمی‌باز، تحلیل دقیق و موشکافانه حوادث کشور، احساس تکلیف نسبت به کشور و انقلاب، مومن به مبانی انقلاب و نظام، دوست دار عمیق کشور و احساس تعلق به خانواده و میهن، بصیرت و فهم عمیق سیاسی، تقویت نگاه دینی و مقاومت در برابر شبهات، مومن به فرهنگ اسلامی، خوشبین و دارای روحیه خوب و امیدوار، دارای نشاط و روحیه کار جهادی، شجاع و دارای اعتماد به نفس، دارای روحیه آینده نگر، احساس هویت و اثربخشی در جامعه، کمک به پیشرفت کشور، کمک به اتحاد ملی، حضور و شرکت در مبارزه با دشمنان ملت
		شاخصهای فعالان فرهنگی مطلوب انقلاب اسلامی	اهل خیره و صاحب نظر، متدین، علاقه مند به مصالح کشور، دارای خودباوری و عزت نفس، امید به موفقیت، دارای پشتکار و کار سخت و اعتقاد به حرکت جهادی، دروی از تنبلی و راحت طلبی، عدم درخواست مزد مادی و معنوی از دیگری، صدق، صفا و خلوص در کارها، جنگ انگاری فعالیت فرهنگی
		شاخصهای استاد مطلوب انقلاب اسلامی	دارای قدرت و فهم تحلیل صحیح سیاسی و آگاه به سیاست، پرهیز از سیاست بازی، اعتماد به نفس و کار علمی خویش، اعتماد به نفس ملی
		شاخصهای روحانیون نهاد نمایندگی	پر کار و دارای پشتکار، وقت گذاری کافی برای دانشجوی، ایفای نقش فرمانده جنگ نرم، افزایش دهنده قدرت تحلیل سیاسی دانشجوی، ایجاد توان کار و نشاط در دانشجوی، کلان و جامع نگری، آگاهی به دشمن و نقشه‌های و اهداف و قرارگاه‌های آن، هدایت افسران خود در جنگ نرم (دانشجویان)
		شاخصهای نخبگان انقلابی	عالم، آگاه و با تقوا، شناخت محیط دانشگاه و دانشجو، اعتقاد به دانشجویان و دانشگاه و تاثیر آنها در مسیر حرکت جامعه، اظهار لطف و محبت نسبت به دانشجویان، اعتقاد به تاثیر ايجابي یا سلبی بسیار زیاد، روحانی بروی دانشجویان
		شاخصهای عمل به تقوا	تحمل رنج رفاه کمتر در کشور، ترک خدمت به بیگانه
فراشهای گشتمان ساز	پژوهشگاه	شاخصهای فعالیت فرهنگی مطلوب	حافظ و تقویت کننده نظام اسلامی، نظم دهی به فعالیتها، دارای هوشمندی، حکمت و کاردانی، دارای فکر و تحلیل درست و منطقی در کنار وجود احساسات، عدم مزاحمت نسبت به علم و دانش، تناسب برنامه‌های فرهنگی با فهم و حوزه دانشی هر دسته از دانشجویان، عدم ضرورت کامل برنامه‌های فرهنگی با جزئیات دیدگاه رهبری، ارتقاء دهنده و به روز کننده فکر دانشجو، نیازمند تحقیق و مباحث نظری، انتقال افکار صحیح به دیگران، برخاسته از احساس نیاز و انگیزش درونی اعضا، تقویت کننده احساس کار گروهی و تنفی فردگرایی، برنامه‌های دارای نشاط و سرزندگی، ناظر به آرمانها، تقویت کننده صمیمیت و محبت بین اعضا، مقابله و مبارزه با مظاهر زشت و ناصحیح انسانی و ظلم، در راستای حفظ و توجه به نظام دینی، رعایت قوانین اسلامی، تقویت کننده جهت گیری عمومی ملت و کشور به سمت تدین و اسلام، به کارگیری ابزار صحیح و اثرگذار، سبب ساز هویت دینی و اصلی در دانشجوی، آزادی و رهایی از وابستگی‌های گوناگون حزبی و سیاسی و نژادی و... حافظ و تقویت کننده نظام اسلامی
		شاخصهای تبلیغ انقلابی و اسلامی	عدم سلب اختیار از مخاطب، آگاه‌سازی عمیق، ایجاد مقدمات تصمیم‌گیری صحیح در مخاطبان، توجه به محسّنات کلام، استدلالهای شیرین و اقناعی، ایجاد حسن صمیمیت و عطفوت با مخاطب، توجه به تبلیغات چهره به چهره، تفاهم با مخاطب، عدم هدف‌گیری قدرت و دستیابی به پول صداقت و امانتداری، ایجاد امید و اعتماد در مخاطبان.

82 ♦ معیار و شاخصهای «نقش آفرینان در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی» ...

شاخص شناخت افراد نقودی و بیگانه	تحقیق بخش خواسته‌های آمریکا در ایران.	شاخصهای ناظر به تشکلهای
شاخصهای هنر دینی	ترویج دهنده هویت انسانی، اخلاق مدار، ارزش سازی مطلوبهای اخلاق و انقلاب، برخاسته از انگیزه درونی، نه دستور و حکم.	
شاخصهای انتقاد صحیح	مبتنی بر اطلاعات و آگاهی کافی، پرهیز از تخریب، هنرمندی در بیان، دوری از یأس افکنی، در راستای تقویت دیگری، در راستای پیشبرد اهداف انقلاب، دیدن نقاط خوب و بد در کنار هم، جمع بندی صحیح و عاقلانه.	
شاخصهای نشریه دانشجویی	ارائه تحلیل سالم و صحیح، دارای تحلیل قوی و منطقی از مسائل، دارای روشهای خوب هنری، پرداختن به مسائل اصلی دانشجویان، محکم و متقن و مستدل، بهنگام و به روز، انعکاس تحلیل و موضع گیری‌ها به توده مردم.	
شاخصهای بسیج دانشجویی	فکر، تحلیل و روشی، اندیشه پردازی و کار نظری، توجه به مسائل دینی، کشور و جهان، زبان گویا و ابتکار در عمل	
شاخصهای آزاد اندیشی صحیح در دانشگاه	مبتنی بر اصل پذیرش نیاز به تحول و نظریه‌های نو، استقبال از نظریات نو و ترویج ایده‌های ناب، باز، عمومی و انعطاف پذیر، لزوم مدیریت ارائه نظریات جدید، تفکیک بین ساختارشناسی و گذار از میانی با تحول صحیح، همسویی و جهت مندی نظریات جدید با مسائل کشور و نیازهای انقلاب، آزاداندیشی و تحول، مبتنی بر مبانی اسلامی، علمی و انقلابی.	
شاخصهای اعضای مرکزی تشکلهای	مطمئن و قابل اعتماد، صاحب نظر و دارای آگاهی بالا، خوش فکر و دارای ایده‌های نو، متعهد و مؤمن به مبانی.	
شاخصهای جلسات فکری تشکلهای	وسیع، گسترده و همه جانبه، برنامه ریزی دقیق و مناسب، استفاده از افراد صاحب نظر، استفاده از مجموعه‌های حوزوی.	

(و) بحث و نتیجه گیری

بر اساس روش تحلیل مضمون، 112 سخنرانی از بیانات آیت الله خامنه‌ای بررسی و تحلیل کیفی شد و از این تعداد، حدود 112 تم پایه استخراج شد. از آنجا که مسئله اصلی این نوشتار، شاخصهای گفتمان سازان و نقش آفرینان در حوزه فرهنگ دانشگاهی بود و گفتمان سازی در دانشگاه نیز بر اساس فعالیتها و کنشهای اجتماعی افراد مرتبط با دانشگاه پدید می آید، دو مضمون سازمان دهنده اصلی در ضمن تحلیل کدها، شناسایی و به عنوان دو محور اساسی در طبقه بندی مضامین پایه استفاده شد. بر این اساس، در یک سو شاخصها و معیارهای فعالیتها، گفتمان ساز قرار گرفته و در سوی دیگر، شاخصهای فاعلان و گفتمان سازان دانشگاهی مورد مذاقه و طبقه بندی واقع شده است.

بر اساس یافته‌های پژوهش، بیشتر شاخصهای ارائه شده در بخش فعالیتها، ناظر به فعالیتهای دانشجویان و تشکلهای دانشجویی است؛ زیرا به نظر می رسد فعالیتهای خودجوش و از پایین به بالا در دانشگاه، نقش بیشتری در گفتمان سازی فرهنگ انقلاب اسلامی در دانشگاه دارد. از این رو، رهبر انقلاب نیز بیشتر شاخصها و معیارهای خویش را در گستره تشکلهای مخاطبان ارائه داده‌اند. در شاخصهای ارائه شده برای تشکلهای، می توان چهار دسته عمده بسیج، فعالیتها، هنری و تبلیغی، هسته علمی و فکری تشکلهای و ترویج کرسی‌های آزاد اندیشی را برشمرد. این

بدان معناست که هم ناظر به داخل و فعالیت‌های درونی تشکلهای و هم ناظر به فعالیت‌های بیرونی و تبلیغ هنری و آزاداندیشی در دانشگاه، شاخصهایی وجود دارد که باید نقش آفرینان در این عرصه، آنها را به مثابه معیاری برای تشخیص درستی یا نادرستی فعالیت‌های خویش به کار برند. در نهایت، باید اذعان کرد که یکی از مهم‌ترین و راهبردی‌ترین شاخصها که بیشتر نیز ناظر به دانشجویان بیان شده، یافتن و جوشش درونی راهکارها توسط ایشان در مسائل فرهنگی دانشگاه و کشور است؛ بدین معنا که لازم نیست در تمام موارد و برنامه‌ها، احراز تطابق کامل با منویات رهبری در جزئیات وجود داشته باشد، بلکه به شرط رعایت تقوا و مصالح کشور و انقلاب، باید با تفکر درونی دانشجویان، بهترین مسیر برای گفتمان‌سازی متناسب با فضای فکری و علمی هر دانشگاه، توسط آنها و تشکلهای یافته و تحقق یابد.

بر اساس رهاورد این پژوهش، می‌توان دو دسته پیشنهاد ذیل را ارائه کرد:

1. پیشنهاد راهبردی

برای تحقق عینی گفتمان‌سازی فرهنگی در دانشگاه، باید عوامل و گفتمان‌سازان فرهنگی، از وظایف و معیارهای خویش مطلع باشند. از این رو، پیشنهاد می‌شود یافته‌های این پژوهش در معرفی معیارها، در اختیار گروه‌های شناسایی شده قرار گیرد تا هر یک بتوانند به ارزیابی صحیحی از خویش پرداخته و نقاط ضعف خود را شناسایی و نقاط قوت خویش را تقویت کنند. همچنین از آنجا که یکی از اصول مشترک در تمام شاخصهای ارائه شده به گفتمان‌سازان، شناخت محیط دانشگاه مخصوص به خود و ظرفیتهای آن و همچنین ظرفیتهای نیروی انسانی موجود در دانشگاه است، بهتر است که روحانیون مستقر در دانشگاه در تعاملی دوسویه با اساتید و دانشجویان، همگرایی و انسجام برنامه‌های خود را افزایش داده، هر یک با چارچوب فکری و زبان علم یکدیگر آشنایی بیشتری پیدا کنند. علاوه بر آنکه تشکلهای دانشجویی هر دانشگاه، باید در فعالیتی دقیق، نقاط ضعف و قوت دانشگاه و رشته‌های موجود در دانشگاه خود را شناسایی و آن را در اختیار دیگر افراد قرار دهند. شناسایی مذکور، در هر دانشگاه با دانشگاه دیگر تفاوت دارد و نمی‌توان الگویی واحد و یکسان برای تمام دانشگاهها ارائه داد.

چنانکه رهبر انقلاب نیز بر این امر تأکید داشته‌اند که اولین قدم در گفتمان‌سازی، مطالبه‌گری است. تشکلهای باید در فعالیتهای رسانه‌ای خود، جو دانشگاه و مسئولان آن را از وظایف فرهنگی خود آگاه ساخته، بر اساس حیطه مسئولیت و اختیارات آنها، پرچم مطالبه‌گری از دانشگاه، مسئولان و اساتید را در عین حفظ آداب خود برافرازند. دانشگاه نیز باید محیط سالم را برای اظهار نظر و مطالبه‌گری ایشان فراهم کرده و با سعه صدر، اجازه فعالیت فرهنگی به آنان بدهد. همچنین باید توجه داشت که کرسی‌های آزاداندیشی نباید منحصر در مباحث علمی و نظریه‌پردازی‌های محض باشد، بلکه می‌توان از این فرصت جدی برای طرح مباحث فرهنگی و زمینه‌ای برای تعامل بیشتر دانشجویان با یکدیگر و با مسئولان دانشگاه، نهایت استفاده را کرد. طبق شاخصهای ارائه شده از سوی رهبر انقلاب، مباحث ضرورتاً باید ناظر به نیازهای فرهنگی دانشگاه و جامعه باشند.

2. پیشنهاد پژوهشی

با توجه به تأکید رهبر انقلاب اسلامی بر تفکیک بین ظرفیتها یا آسیبهای مخصوص به هر دانشگاه، پیشنهاد می‌شود تا همانند آمایش سرزمینی در بحث آموزش در وزارت عتف، آمایش ملی در بحث فرهنگ در دانشگاهها نیز صورت پذیرد؛ بدان معنا که نقاط ضعف یا آسیبهای فرهنگی هر منطقه از کشور و همچنین فرصتها و ظرفیتهای آن به تفکیک مشخص شده و هر دانشگاه در منطقه‌ای خاص، طبق نقشه‌ای جامع از اهداف فرهنگی انقلاب اسلامی در کشور، عهده‌دار استفاده از داشته‌ها و ترمیم یا اصلاح مشکلات فرهنگی در کشور شود. در این پژوهش، وظایف فرهنگی متوجه به دانشگاهها، در سطح کشور توزیع شده و هر دانشگاه متناسب با وظایف و ظرفیتهای علمی و انسانی خود، عهده‌دار گفتمان‌سازی در مسائل خاص خواهد بود.

منابع

- اردستانی، علی (1394). «ساختارگرایی و مسئله معنا در علوم انسانی». سیاست، سال پنجم، ش 2.
- بشیر، حسن و محمدرضا حاتمی (1388). «مطالعه مقایسه‌ای رویکردهای انتخاباتی: تحلیل گفتمان سرمقاله‌های جمهوری اسلامی و کیهان دربارهٔ دومین مرحله انتخابات مجلس». پژوهشهای ارتباطی، سال شانزدهم.
- تاجیک، محمدرضا (1383). گفتمان، پادگفتمان و سیاست. تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- ذوالفقارزاده، محمدمهدی و همکاران (1390). «کشف فرهنگ دانشگاه: واکاوی نظری و گونه‌شناختی مطالعات فرهنگ دانشگاه». مدیریت راهبردی، ش 1.
- ریکور، پل (1373). زندگی در دنیای متن، ترجمه ی بابک احمدی. تهران: نشر مرکز.
- ساروخانی، باقر (1389). دایرهٔ المعارف علوم اجتماعی. تهران: نشر کیهان.
- سایت رسمی مجموعه بیانات مقام معظم رهبری: Khamenei.ir
- عابدی جعفری، حسن و همکاران (1390). «تحلیل مضمون و شبکهٔ مضامین، روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی». اندیشهٔ مدیریت راهبردی، سال پنجم، ش 2.
- غروی نائینی، نهل و همکاران (1391). «ارتقای فرهنگ علم‌ورزی در دانشگاه اسلامی - راهکارها؛ آفتها و موانع». مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، تابستان.
- قائدعلی، حمیدرضا و همکاران (1393/الف). «مشکلات و کاستی‌های اثربخشی فعالیتهای فرهنگی در دانشگاه». پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی.
- قائدعلی، حمیدرضا و همکاران (1393/ب). «هدفگذاری فرهنگی و مدل مطلوب فعالیت فرهنگی در دانشگاه». پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی.
- لک، بهروز (1388). روش‌شناسی در مطالعات سیاسی اسلام. تهران: دانشگاه امام صادق.
- مک‌دانل، دایان (1380). مقدمه بر نظریه‌های گفتمان. تهران: فرهنگ گفتمان.
- نجف‌زاده، مهدی (1382). «گفتمان از صورت‌بندی دانایی تا امر سیاسی». گفتمان، ش 7.
- هوارث، دیوید، (1377). نظریه گفتمان، ترجمه سید علی اصغر سلطانی، فصلنامه علوم سیاسی، ش 2.
- یورگنسن، ماریان و لوئیز فیلیس (1396). تحلیل گفتمان. تهران: نی.
- Boyatzis, Richard E. (1998). **Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development**. USA: Case Western Reserve University.
- Braun, Virginia & Victoria Clarke (2006). "Using Thematic Analysis in Psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3, 2: 77-101.
- Hawarth, David (2000). **Discourse**. Open University Press.
- www.khamenei.ir
- Abedi Jafari, Hassan & et al. (2011). "Thematic Analysis and Thematic Network a Simple and Effective Method for Explaining Patterns in Qualitative Data". *Strategic Management Thought*, Vol. 5, No. 2.
- Ardestani, Ali (2015). "Structuralism and the Problem of Meaning in the Human Sciences". *Journal of Politics*, Fifth Year. No. 2.

- Bashir, Hassan & Mohammad Reza Hatami (2009). "A Comparative Study of Electoral Approaches: Analyzing the Discourse of Islamic Republican Editors on the Second Phase of Parliamentary Elections". *Journal of Communication Research*, Sixteenth Year.
- Hawarth, David (1998). **Discourse theory** . Translated by seyed ali asghar soltani , political sciences ;N: 2.
- Jorgensen, Marian & Louise Phillips (2017). **Discourse Analysis**. Tehran: Ney Publishing.
- Lak, Behrouz (2009). **Methodology in Political Studies of Islam**. Tehran: Imam Sadegh University.
- McDonnell, Diane (2001). **Introduction to Discourse Theories**. Tehran: Discourse Culture Publishing.
- Najafzadeh, Mehdi (2003). "**Discourse from the Formation of Knowledge to the Political**". *Journal of Discourses*, No. 7.
- Ricœur, Paul (1994). **La Vie dans le monde du texte**. Translated by babak ahmadi .Tehran: nashre markaz publishing.
- Sarookhani , bagher (2010). **Social sciences encyclopedia** .Tehran: nashre keyhan publishing.
- Tajik, Mohammad Reza (2004). **Discourse, Anti-Discourse and Politics**. Tehran: Humanities Research and Development Institute.
- Jorgensen, Marianne (2017). **Discourse analysis as theory and method**. Translated by Hadi jalili. tehran , ney Pub.
- Zolfagharzadeh , M. and others (2011). "**to explore the culture of university : theoretical analysis of university culture studies** ". *Journal of strotegic studies* , No.1.